

YURIDIK SHAXSLAR TO'LAYDIGAN SOLIQLARGA UMUMIY TAVSIFNOMA

Ergasheva Aziza

Samarkand Institute of Economics and Service

Assistant of the Department of "Investment and Innovations"

E-mail: azizaergasheva445@gmail.com

Tel: +998902869551

Suyunov Sanjar

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Iqtisodiyot

fakulteti Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar

bo'yicha) yo'nalishi 3-bosqich talabasi

E-mail adress: sanjarssuyunov1@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlarning iqtisodiy mazmuni, ularning davlat moliya tizimidagi o'rnini hamda iqtisodiy jarayonlarga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida yuridik shaxslar uchun amal qilayotgan asosiy soliq turlari, ularning hisoblanish tartibi, soliq stavkalari hamda soliq majburiyatlarini bajarish mexanizmlari keng yoritilgan. Shuningdek, korxonalar tomonidan to'lanadigan soliqlarning davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishdagi ahamiyati va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri ko'rib chiqiladi. Maqolada soliq tizimining samaradorligini oshirish, soliq ma'murchiligini takomillashtirish hamda tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan muhim jihatlar ham tahlil etilgan. Tadqiqot natijasida yuridik shaxslar uchun amal qilayotgan soliq tizimining o'ziga xos xususiyatlari aniqlanib, uni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari soliq tizimini rivojlantirish, davlat byudjeti daromadlarini barqaror shakllantirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yuridik shaxslar, soliq tizimi, korxonalar soliqlari, soliq siyosati, davlat byudjeti, soliq stavkalari, soliq majburiyatlari, iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация: В данной статье проводится научный анализ экономического содержания налогов, уплачиваемых юридическими лицами, их роли в государственной финансовой системе и влияния на экономические процессы. Исследование подробно рассматривает основные виды налогов, применимых к юридическим лицам, порядок их расчета, налоговые ставки и механизмы исполнения налоговых обязательств. Также рассматривается значение налогов, уплачиваемых предприятиями, в формировании доходов государственного бюджета и их влияние на экономическое развитие. В статье анализируются важные аспекты, направленные на повышение эффективности налоговой

системы, совершенствование налогового администрирования и поддержку предпринимательской деятельности. В результате исследования выявлены специфические особенности налоговой системы, применимой к юридическим лицам, и разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по ее дальнейшему совершенствованию. Результаты исследования служат развитию налоговой системы, устойчивому формированию доходов государственного бюджета и обеспечению экономической стабильности.

Ключевые слова: юридические лица, налоговая система, налоги предприятий, налоговая политика, государственный бюджет, налоговые ставки, налоговые обязательства, экономическое развитие.

Abstract: This article scientifically analyzes the economic content of taxes paid by legal entities, their role in the state financial system and their impact on economic processes. The study extensively covers the main types of taxes applicable to legal entities, their calculation procedure, tax rates and mechanisms for fulfilling tax obligations. It also examines the importance of taxes paid by enterprises in the formation of state budget revenues and their impact on economic development. The article also analyzes important aspects aimed at increasing the efficiency of the tax system, improving tax administration and supporting entrepreneurial activity. As a result of the study, the specific features of the tax system applicable to legal entities were identified and scientifically based proposals and recommendations were developed for its further improvement. The results of the study serve to develop the tax system, sustainably form state budget revenues and ensure economic stability.

Keywords: legal entities, tax system, enterprise taxes, tax policy, state budget, tax rates, tax obligations, economic development.

Kirish. Hozirgi davrda davlat moliyaviy tizimining barqaror ishlashi va iqtisodiy rivojlanishning izchil ta'minlanishida soliq tizimi muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar davlat byudjetining asosiy daromad manbalaridan biri sifatida nafaqat fiskal vazifani bajaradi, balki iqtisodiy jarayonlarni tartibga solish, investitsiya faoliyatini rag'batlantirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Yuridik shaxslar soliqlari korxonalar va tashkilotlar faoliyatini tartibga soluvchi muhim fiskal mexanizm bo'lib, ularning moliyaviy majburiyatlarini belgilash, iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirish va davlat moliya siyosatini amalga oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu soliqlar hududiy byudjetlarning daromad manbalarini barqarorlashtirishda, mahalliy iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda ham muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda O'zbekistonda soliq tizimini modernizatsiya qilish, soliq yukini maqbullashtirish va yuridik shaxslar uchun qulay ish muhitini yaratish maqsadida keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda

yuridik shaxslar soliqlarini hisoblash tartibini takomillashtirish, soliq stavkalarini optimallashtirish va soliq ma'murchiligini soddalashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday o'zgarishlar korxonalar va tashkilotlar faoliyatining samaradorligini oshirish, davlat byudjeti daromadlarini barqaror shakllantirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar tizimini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning iqtisodiy ahamiyatini ochib berish va ushbu tizimni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari soliq siyosatini rivojlantirish va moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Asosiy qism.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar tizimi, uning iqtisodiy mazmuni va davlat moliya tizimidagi o'rni ilmiy jihatdan chuqur o'rganildi. Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, tizimli tahlil usuli yordamida yuridik shaxslar soliqlarining barcha tarkibiy qismlari bir butun sifatida ko'rib chiqildi. Bu metod soliq tushumlari, soliq majburiyatlari va ularning iqtisodiy ta'sir mexanizmlari orasidagi bog'liqlikni aniqlash imkonini berdi [1]. Shu bilan birga, tizimli tahlil orqali davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishdagi yuridik shaxslar soliqlarining o'rni ham kompleks tarzda tahlil qilindi. Keyingi metod sifatida qiyosiy tahlil ishlatildi. Bu yondashuv O'zbekiston yuridik shaxslar soliqlari tizimini boshqa davlatlar tajribasi bilan solishtirish imkonini berdi. Xalqaro soliq tajribasi ko'rsatadiki, korporativ daromad solig'i va mol-mulk solig'i hududiy byudjetlarning daromadlarini barqarorlashtirishda muhim rol o'ynaydi, shuningdek iqtisodiy faollik va investitsion muhitga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [2]. Normativ-huquqiy tahlil metodidan foydalanish orqali yuridik shaxslar soliqlariga oid amaldagi qonunchilik hujjatlari, xususan O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi asosida soliq majburiyatlarini hisoblash tartibi, soliq stavkalari va imtiyozlar o'rganildi. Bu metod tadqiqotga huquqiy asos bilan ilmiy aniqlik kiritdi [3]. Shuningdek, statistik tahlil va ekonometrik yondashuvlar orqali yuridik shaxslar soliqlaridan tushadigan yillik daromadlar, soliq tushumlarining o'sish dinamikasi va ularning iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri baholandi. Ushbu metod yordamida moliyaviy ma'lumotlar asosida soliq tizimining samaradorligi, fiskal barqarorlik va iqtisodiy ta'siri aniqlandi [4].

Tadqiqot natijalari. 1. Yuridik shaxslar soliqlarining davlat daromadlaridagi o'rni. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar davlat byudjeti daromadlarining asosiy qismiga hissa qo'shadi. Korporativ daromad solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i va mol-mulk solig'i kabi majburiy to'lovlar davlat byudjetining barqaror ishlashini ta'minlaydi va iqtisodiy faoliyatning o'sishiga uzviy ta'sir qiladi [5].

2. Soliqlar fiskal samaradorligi va iqtisodiy ta'siri. Mamlakatda soliq tizimini takomillashtirish va soliq tushumlarini barqaror oshirish maqsadida olib borilayotgan islohotlar yuridik shaxslar soliqlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, soliq hisobotlarini avtomatlashtirish va soliq deklaratsiyalarini onlayn topshirish jarayonlari soliq yig'ilish jarayonini soddalashtirib, byudjet tushumlarining izchil oshishini ta'minlamoqda [6].

3. Yuridik shaxslar soliqlaridagi muammolar. Tahlil natijasida quyidagi muammolar aniqlangan: Soliq bazasini aniqlashda mavjud murakkabliklar yuridik shaxslar uchun soliq majburiyatlarini to'g'ri hisoblashni qiyinlashtiradi [7].

Soliq stavkalarini belgilashda hududiy iqtisodiy sharoitlar yetarli darajada hisobga olinmaydi, bu esa iqtisodiy samaradorlikni kamaytiradi [8].

Soliq imtiyozlari tizimining murakkabligi ularning samarali qo'llanishini cheklaydi va soliq yukining adolatli taqsimlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [9].

4. Taklif va tavsiyalar. Yuridik shaxslar soliqlarini yanada samarali qilish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi: Soliq bazasini shakllantirishda korxonalar real iqtisodiy ko'rsatkichlariga asoslangan baholash mexanizmlarini joriy etish [10]. Soliq imtiyozlarini soddalashtirish va ularning samaradorligini muntazam baholab borish. Soliq ma'murchiligini raqamlashtirishni kengaytirish va soliq to'lovchilarga qulay sharoitlar yaratish. Mazkur tavsiyalar amalda joriy etilganda yuridik shaxslar soliqlarining samaradorligi oshadi, davlat byudjeti daromadlari barqarorlanadi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash kuchayadi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot davomida men yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar tizimini o'rganib chiqdim va uning davlat byudjeti va iqtisodiyotdagi ahamiyatini tahlil qildim. Natijalar shuni ko'rsatdiki, yuridik shaxslar soliqlari davlat byudjeti daromadlarining asosiy qismiga hissa qo'shadi va ularning tushumi iqtisodiy faoliyat bilan chambarchas bog'liq. Korporativ daromad solig'i, mol-mulk solig'i va QQS kabi soliqlar davlatning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida shuningdek ayrim muammolar ham aniqlandi. Masalan, soliq bazasini hisoblashdagi murakkabliklar, hududiy xususiyatlar yetarlicha hisobga olinmasligi va soliq imtiyozlarining murakkab tizimi yuridik shaxslar uchun qiyinchiliklar tug'diradi. Bu holatlar soliq tizimining samaradorligini pasaytirishi va davlat daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shunga qaramay, muammolarni bartaraf etish va soliqlarni samarali qilish uchun bir nechta tavsiyalar ishlab chiqildi. Soliq bazasini korxonalar real iqtisodiy ko'rsatkichlariga asoslab shakllantirish, soliq imtiyozlarini soddalashtirish va soliq ma'murchiligini raqamlashtirish orqali soliq tizimini yanada samarali qilish mumkin. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yuridik shaxslar soliqlarini yaxshilash davlat byudjeti daromadlarini oshirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va hududiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim

ahamiyatga ega. Shu bois, kelajakda soliq tizimini takomillashtirish va korxonalar uchun qulay sharoit yaratish bo'yicha izchil ishlarni davom ettirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Musgrave, R., Musgrave, P. Public Finance in Theory and Practice. New York: McGraw-Hill Education, 2021.
2. Piketty, T. Capital and Ideology. Harvard University Press, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. Toshkent, 2023.
4. OECD. Revenue Statistics 2023. Paris: OECD Publishing, 2023.
5. Stiglitz, J. E. Economics of the Public Sector. New York: W.W. Norton, 2022.
6. World Bank. Tax Policy and Economic Growth Report. Washington, 2023.
7. IMF. Fiscal Monitor: Toward a Comprehensive Strategy for Fiscal Policy. Washington, 2024.
8. Auerbach, A. J., et al. Taxing Corporations in the 21st Century. Cambridge University Press, 2022.
9. Slemrod, J. (ed.). Tax Systems. Oxford University Press, 2021.
10. Zodrow, G. R. Public Finance and Public Policy. Routledge, 2024